

TEKSTOVI O MIRU U LITURGIJSKOJ PRAKSI

Ante Kusić, Split

UDK: 241.5

261.6

Primljeno

Mir, kako ga kršćanska vjera shvaća, povezuje višestruki problem čovjeka kao bića života - uključujući i vječni život - smrti, bogatstva i gladi. Meni se to pitanje nameće već dulje vrijeme nakon međunarodnih simpozija u Heidelbergu na koje sam bio pozivan. Ostao mi je u pameti simpozij s temom "Crkva - mjesto svetosti i izvor mira". Tim simpozijima, koje su organizirali profesori protestantskoga Teološkog fakulteta u Heidelbergu pribivao sam nekoliko puta.

Predavanja su bila doista nadahnuta načelom "Crkva - mjesto svetosti, izvor mira". Rumunjski pravoslavac, profesor Pacurariu, govorio je o svojoj Pravoslavnoj crkvi kao "Utemeljiteljici mira", njemački profesor, protestant Hans-Dieter Doepmann govorio je, s dubokim poštovanjem prema svojoj Protestantskoj crkvi, o svekršćanskoj temi "Služba kršćana u stvarnosti mira", i to kao "mira u Gospodinu", gdje kršćanska nada vjeruje da će jednoga dana (eshatološki) iščeznuti zlo - s time skupa - ratovi. Razgovori? Bili su stalno na dolećnoj razini:

"Raspravljaj, ali ne budi svadljivac!"

Kršćanstvo je vjera sveopće ljubavi, mira,

poštovanja prema svakom čovjeku:

ne nameći svoju vjeru nikome!

Drugim riječima: Ne budi egocentrik, jer taj je sebeljubac!

Budi altrocetrik, jer si učenik Kristov!

Kršćanin, dakle, slijedi riječi Isusa Krista koje su uputa za sve kavgadžije, a glase: "Ako te netko udari po lijevom obrazu, okreni mu i desni." Po učenju Kristovu "ne isplati se tući s takvim tipovima".

"ODGOJNA INTERPRETACIJA TEKSTOVA O MIRU U KATOLIČKOJ
LITURGIJSKOJ PRAKSI"

U katoličkom bogoslužju postoje vrlo mnogi javni i sadržajem vrlo različni tekstovi o miru, od kojih ovdje spominjemo samo neke,

koji i sami mogu predočiti katoličko usmjerenje u današnjim nastojanjima oko mira u svijetu. Izbor je napravljen iz službeno priznatih liturgijskih knjiga. Radi se o priručnicima za slavljenje mise kao Kristove žrtve, za pokorničko bogoslužje, za različne prigode u životnim situacijama, za mlade i odrasle, u svagdašnjem životu i u izvanrednim prilikama. U suvremenom kršćanstvu istražuju se novi putovi za pristup u dušu današnjeg čovjeka, ukoliko smo mi današnji ljudi sve više i bez prekida zahvaćeni potrošačkim mentalitetom. Stoga su, u mnogim liturgijskim oblicima i u stalno novim kontekstima, uzimani u obzir i obrađivani posve konkretni životni problemi, primjerice problemi u stanjima zdravlja i bolesti, mira i rata, obilja i siromaštva. Prije Drugoga vatikanskog sabora katolički su liturgijski tekstovi bili više "onostrano" usmjeravani. Sada, međutim, oni bivaju puno više nego prije i "ovostrano, zemaljski" usmjeravani.

Kao nadahnjujući izvori uzimaju se osobito sljedeći motivi:

- Isus Krist je došao na zemlju da uspostavi mir, te donese spasenje i otkupljenje čovjeku i svijetu.
- Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe.
- Odgovorna sloboda!
- Ljubav je potrebna za život!
- Spasenje nije privatna stvar!
- Budućnost: gledati naprijed, ne natrag!
- Čovjek: put ka Bogu!
- Ne "dragi Bog", nego "Bog sveljudske ljubavi"!
- Ne onaj osamljenički, nego zajednički Bog!
- Krist ne poznaje nikakve granice!
- Odgovornost za čovječanstvo, itd.!

Spomenuti i slični motivi izražavaju temeljne ideje u različitim modelima, u obliku mise. Oni označavaju samo stanovito usmjerenje, a ne nikakvu fiksiranu formulu. U svemu tome radi se o teološkim kategorijama "metanoia" (preobraženje) i "aggiornamento", tj. "podanašnje". Upravo preko takvih kategorija potiču se i obvezuju katolički teolozi, svećenici i vjernici uopće da traže nove putove k Bogu preko čovjeka, i obratno: nove putove k čovjeku preko Boga, Tvorca svijeta, Oca svih ljudi. Mi danas nastojimo - radeći u tom pravcu - pronaći za evangelizaciju nešto korisna i djelotvorna, i to: u "teologiji, liturgiji, školskoj nastavi i odgoju uopće. Takva nastojanja katkad uspiju, a katkad i propadnu. Ona bivaju pozitivno i konstruktivno interpretirana, ali s različitih strana znaju se shvatiti i na način da vode do nesporazuma. Međutim, to je donekle sudbina svakoga novog pokreta na području ideja.

1. Razni tekstovi o miru u katoličkoj liturgijskoj praksi

Božić je posebno dan velikog utemeljenja mira. U prigodnom misnom tekstu iz Ef 2,11-22 radi se o miru u zajednici, crkvi, na temelju - u Kristu ostvarenog - izmirenja Židova i pogana. Mir se pojavljuje kao izmirenje i utoliko kao sjedinjenje. Takav mir treba dopustiti: on je poklonjen za to da se dalje poklanja, istodobno je dar i zadaća. Svako slavljenje Božića, svaki božićni dar morao bi nešto od toga učiniti vidljivim i osjetnim: jedinstvo, mir, radost, - što je sve skupa sjedinjeno u Kristu. Opraštanje grijeha jest uspostavljanje mira, u kojemu vjernici trebaju mir primiti i sami dalje poklanjati. Nadalje, mi moramo poći svojim kućama, moramo - smireni, zadovoljeni i pomireni jedan s drugim - zajedno slaviti Božić. Moramo preispitati svoj odnos prema Bogu, prema Kristu, prema bližnjemu, prema zajednici - onoj velikoj i maloj, prema samima sebi: kako je s mojom hrabrošću, s nevinosti i sa strahopoštovanjem, sa stegom i umjerenosti, s pameti i s vjernosti svome pozivu? Stoga, jedna od misnih molitava glasi ovako:

“Nebeski oče! Ti si nam poslao svoga Sina, ne da on sudi svijetu, nego da ga spasi. Pred Tobom priznajemo: između nas nije uvijek vladao mir. Mi se nismo obazirali na potrebe drugih ljudi. Odbacivali smo suodgovornost za izgradnju svijeta koji bi bio dostojan čovjeka. Tebe nismo ozbiljno uzimali kao - mjerilo za naše kršćansko djelovanje. Mi se nismo osvrćali na potrebe svojih bližnjih. Tebi priznajemo i naš osobni dug, o kojemu samo ti znaš. To nam je žao. Od srca htjeli bismo se obratiti... Izliječi nas, da uzmožemo - nošeni tvojom ljubavi - radosno nastaviti svoj životni put. Za sve to molimo Tebe, po Isusu, našem gospodinu i Bratu. Amen!”¹

Svrha svećenikova “poljupca mira” riječima “Mir Gospodnji bio vazda s vama!” jest vjernike potaknuti na to da skupa s Isusom Kristom surađuju na izgradnji sve čovječnijeg svijeta, i to: u duhovnom ozračju stanovitog sveljudskog izmirenja. Okorjeli egoizam smatra se smrtnim neprijateljem mira. Stoga molimo i ovako:

“Milosrdni Oče!... Ti nas svakodnevno upozoravaš na to da su pokraj nas ljudi koji se za nas brinu, koji su zbog nas na svojim mjestima, koji nam žele pomoći... Mi te molimo: otvori nam oči za vrednotu zajednice, da ne otvrdnemo u egoizmu, nego da za

¹ Josef Bommer, *Bussgottesdienste für Weihnachten und Ostern*, Modell 1,1.

večernjom gozdom naučimo što to znači: dijeliti Ljubav. Otvori nam oči i daj nam veliko srce za težnje drugih ljudi. Po tvome Svetom Duhu učini nas, Gospodine, tvojim oruđem na ovoj zemlji. Amen!²

U vrijeme tolikih sukoba među ljudima, od Boga molimo pomoć za nadahnuće ovim riječima:

“Svemogući Bože, milosrdni Oče! Kao što si dao svojim učenicima da Tebe prepoznaju po pozdravu mira, tako i sada – s davanjem mira – budi posred nas i učini da međusobno iskusimo i zadržimo mir. Nikakvi zidovi i nikakve brave, nikakvi kračuni ni dvoumice, Tebe ne sprječavaju da budeš među onima koji traže tvoju prisutnost. Budi s nama, Gospodine! Amen!³ Uz to kod misnog slavlja pjevamo ovako:

“Svi hoćemo da budemo braća:
 živeći po Kristu vjeri svetoj
 i štiteći brata u nevolji.
 Pomoć svoju, Bože, Ti nam daj!
 Bez ljubavi i vjera je mrtva.
 Molimo Te, Bože, Gospodine:
 Daj života našem vjerovanju!
 Svi hoćemo da budemo sluge
 I rad svaki hrabro da počnemo;
 Ne smatrajući da smo pravednici
 I kad rukom niti da maknemo.-
 Ovaj čas nam snage, Bože, daj
 Za suradnju radosnu i vjernu.
 Ti nas Oče, na to sam pozivaš.
 Svi hoćemo da budemo braća,
 Svak da živi u ljubavi Krista...”⁴

U katoličkom bogoslužju uvijek se iznova naglašuje i višestruko uzima u obzir, da mir nije nekakva privatna stvar. Križ Kristov stoji s onu stranu praga zaštićenoga privatnog posjeda, on isključuje svaku unutarnju zavjesu razgraničenog hrama. Zbog toga govori J. B. Metz: “Mir koji je utemeljen u Isusov križ nije privatno vlasništvo neke grupe, pa ni privatno vlasništvo Crkve. Crkva je tu radi mira, a ne obratno.

² *Mit Gott reden, Gebete für Gottesdienst und Alltag*, str. 147.

³ Nav. mj., str. 179.

⁴ Nav. mj., str. 198.

U tom usmjerenju molimo ovako: "Krilatica: 'religija je privatna stvar' prožela je mišljenje čitavih generacija. Pokaži nam da je naše djelovanje, kao i mišljenje - pa i protiv naše volje - društveno djelotvorno, i očuvaj nas od toga da spasenje krivo tumačimo kao privatni posjed. Amen!"⁵

U stvarima mira, pravda "ovdje" na zemlji i "gore" na nebu biva promatrana kao nešto nerastavljivo. Taj osjećaj za nerastavljivost onoga "ovdje" i "gore" nastojimo unijeti posebno u duše mladih. Stoga u jednoj misi, motiviranoj za mlade, ovako molimo:

"Gospodine! Predugo je Crkva tješila ljude u njihovim potrebama nadom u bolje: "na onome svijetu". Nemoj dopustiti da Crkva zaboravi, da Tvoje kraljevstvo počinje već ovdje "posred nas", i daj nam snage koračati protiv nepravednih međuljudskih odnosa. Amen!"⁶

U današnjim liturgijskim tekstovima naglašava se i stanovita revolucija ljubavi. Načelno se odbacuje revolucija sile, ali stav prema tom obliku revolucije nije tako kategoričan kao ranije. Stoga je i Camilo Torres, svećenik i bolivijski revolucionar, u svojoj knjizi "Proglas za kršćane", mogao pametno reći: Da bi ljubav u katoličkom vjerovanju bila istinita i poštena, ona mora postati djelotvorna! Revolucija je, iz tog razloga, kršćaninu ne samo dopuštena, nego je ona njegova dužnost, ako je jedino ona djelotvorna i dovoljna mogućnost za provedbu ljubavi prema bližnjima. Revolucija bez upotrebe sile ili unutarnja revolucija ljubavi, međutim biva uvijek iznova naglašavana kao životni princip i orijentacija.

"Ljubav prema bližnjemu treba da djeluje kao revolucija. Pokaži nam da nije dovoljno samo opskrbiti gladne kruhom, nego da im moramo pomoći da dođu do slobode i priznanja ljudskog dostojanstva. Amen!"⁷

Nenasilje biva načelno zahtijevano, jer se uvijek iznova događa i to da "sila bez ljubavi postaje bezobzirna i zloupotrijebljena" (Martin Luther King). U takvim kontekstima molimo: "Gospodine! Nepravda i mržnja jesu plodno tlo nasilja. A tvoje oružje nije bilo mač, nego ljubav. Oslobodi nas od varke da bismo nasiljem mogli stvoriti mir, i daj da budemo zahvalni svim ljudima koji su uspostavljali pomirenje. Amen!"⁸

⁵ *Motivmessen für Jugendliche*, 1972., str. 50 s.

⁶ Isto, str. 78 s.

⁷ Isto, str. 94 s.

⁸ Isto, str. 198 s.

Za dan mira u svijetu, kao i za Božić, imamo različite modele službe Božje, u kojima se cjelokupno euharistijsko slavlje promatra u znaku mira i pomirenja. U misnom obrascu "Molitva za vjernike" javno predmole, uglavnom sami prisutni vjernici, primjerice ovako:

"Svaki koji reče: Ja hoću svoj mir... Ja se držim po strani! Što se to mene tiče - taj nije za mir. Mi te molimo: Gospodine, daj nam da budemo za mir. Svaki koji kaže: Dragi susjedu, ja znam da si u nevolji. Takvim ponavljanjem stiha: Gospodine, daj da budemo za mir! - Crkva želi izvršiti stanovit djelotvoran utjecaj na javno mišljenje."

U svim navedenim tekstovima radi se o stvaranju nove sveljudske zajednice, koja bi trebala biti ispunjena osjećajem zajedništva. Zajedništvo tu biva shvaćeno kao stanoviti bitni preduvjet mira.

Mi živimo u vremenu materijalnoga, tehničkoga, političkoga i društvenog povezivanja u svijetu. Uređivanje ljudske zajednice pritom se postupno razvija. Ta spomenuta zajednica ne nosi sa sobom, kao nešto samo po sebi razumljivo, također unutarnje zajedništvo, vidi se iz nekih pojava. Edgar Morin zapaža kako današnja civilizacija zarobljava ne samo prostore nego i duše, te kako ona time biva stanoviti nov način kolonizacije. Obožavanje trenutka i neodgovornost u raznim užicima karakteriziraju tu civilizaciju, pri čemu se svojega bližnjeg doživljava možda kao "tijelo", kao predmet, te se skupa s tim uvijek pojavljuje ugroženost ličnosti. Usprkos dalekosežnom materijalnom povezivanju, ta civilizacija u sebi nosi stanovitu karikaturu zajedništva: paktove, koncentracijske logore, blokove, križarske ratove, psihičke zavjese koje rastavljaju ljude, zatim - kultove filmskih zvijezda, Playboya, erotike, revolvera, gangstera i ekscentričnih razvratnika. Marksistički orijentirani filozof Salvatore di Marco govori o stanovitom "ateizmu viška vrijednosti", koji je obilježen kultom tehnološkog fetišizma, znanstvenim praznovjerjem i prezirom prema najdubljim humanim vrednotama. U tom kontekstu mogli bismo i današnju situaciju čovječanstva označiti kao "zajednicu bez zajedništva".

Navedeni tekstovi govore o tome kako svi ljudi, a posebno kršćani, trebaju težiti prema izvjesnoj "Zajednici sa zajedništvom". Svi tekstovi o miru u katoličkoj liturgiji nadahnuti su Pavlovom idejom:

"Među nama nema robova i gospodara, Židova i kršćana, muškaraca i žena, bogatih i siromašnih. Svi ste vi 'jedno u Isusu Kristu'. - Takvo zajedništvo pretpostavlja mentalitet humanističke tolerantnosti i međusobnog razumijevanja prema svima bližnjima. Stoga moramo uporno težiti prema tome da otklonimo različite

nesporazume s bližnjima, i to naročito u svakodnevnom životu, kao što moramo također stalno imati pred očima to da nijedna stvar nije tako malena, da bismo mi imali pravo smatrati je 'malenom'. Iz naših običnih, svakodnevnih misli riječi i djela, morala bi zračiti spontana ljubav prema čovjeku, iz koje bi bilo moguće ustanoviti da vjera nije korisna samo za vječni život nego također za unaprjeđivanje naše ljudske, osobne i društvene, sreće na zemlji. Da bismo stvorili takvu zajednicu sa zajedništvom koje donosi mir, moramo biti 'ponizni, miroljubivi i strpljivi te jedan drugoga podnositi u ljubavi.'"⁹

Današnja je katolička liturgija prožeta lozinkom "stvarati mir". Pri tome se zna da život u miru nije nikakva "mješavina limunade i fraza" (Ernst Bloch). Kod mirotvorne promjene življenja ide se više za tim da se prihvate neke, u stanovitom smislu, "moderne kreposti", kako ih navodi Konrad Wickler skupa s Heinrichom Klompsom suočujući Deset zapovijedi Božjih s biološkim normama životinjskoga ponašanja, te navodeći ih kao poželjne osobine, poput ovih: izbjegavanje predrasuda, strahopoštovanje, hrabrost (=nastupanje za vlastito uvjerenje ili za slabije kojima se čini nepravda, i to bez zastrašenosti), kolegijalnost (=dobra suradnja s drugima uz očuvanje osobnih ambicija), diskrecija (=mudra suzdržanost u govorenju, kao i uopće pred privatnom sferom svakoga drugog čovjeka), suradost kao nužna dopuna samilosti, ljubaznost (=htjeti razgovarati), hladnokrvnost (=temperamentna unutarnja sloboda prema struji događanja), pouzdanost (=vjernost u praksi), gospodarenje samim sobom, strpljivost, smjernost kao budna unutarnja raspoloživost za uslugu.¹⁰

Na liniji takvih kreposti trebali bi ljudi doći do mira, a poslije toga postali bi svjesni, da "istinski mir... gleda na interese drugih kao na svoje vlastite" - kako to naglašava Johannes Jourdan. Tome dosljedno, molimo se ovako: "Gospodine, nemir u ovome svijetu počinje u nama, u našim srcima, jer još nismo svladali želju za gospodarenjem. Daj nam svoj Duh, Duh širine, koji nas oslobađa od takva mišljenja. Amen."¹¹

Mir nastaje od časa kad svatko počne od sebe i pokaže se miroljubiv. Kršćani trebaju biti vjesnici mira (Mt 10,10-25). Tjeskobna rezignacija, nezainteresiranost za sudbinu svijeta ili lijena

⁹ Friedrich Dietz, *Gott lädt uns ein zum Mahl*, 1975., str. 113.

¹⁰ Konrad Wickler - Heinrich Klomps, *Die Biologie der Zehn Gebote*, 1971., str. 219.

¹¹ Walter Rupp, S.J., *Neue Gottesdienste für heute*, 1973., str. 227.

popustljivost nemaju ništa zajedničkog s mirom, na koji misli Isus Krist: "Imajte u sebi sol i tako ćete imati mir među sobom" (Mk 9,49 sl). Za potlačene i izrabljivane mi molimo da "ne podnose nepravdu i da se ne dadu zvesti pa činiti nepravdu, nego da putem nenasilja dođu do svojih prava".¹²

Ideja o čovjeku kao Božjem suradniku u stvarima mira, u katoličkoj liturgiji, biva danas posebno rado spominjana: "Bože mira! Ti se brineš za sve, ali ne tako da mi pritom smijemo ostati skrštenih ruku u krilu. Budi s nama u svemu što radimo. Amen!"¹³

Različita priznavanja vlastite krivnje prigodom službe Božje trebaju, kao ispit savjesti, uvijek davati stanovit novi poticaj za nastojanje oko mira, npr. kad predvoditelj (P) moli ispred crkvene zajednice (Z), koja ovako odgovara:

(P): "Ljudi na ovoj zemlji nalaze se u nevolji: više od polovine njih nemaju dovoljno hrane; milijuni ljudi moraju živjeti, a nemaju nikakvih novčanih sredstava; 120.000 ljudi svaki dan umire od gladi."

(Z): "Mi smo poslani siromasima da im rečemo kako ih Bog voli."

(P): "Ljudi ove zemlje moraju duhovno zakržljiviti, jer ih nitko ne poučava: polovina čovječanstva pripada nepismenima; većina djece ne mogu pohađati nikakve škole niti mogu dobiti potrebnu novčanu pomoć."

(Z): "Mi smo poslani da slijepima otvaramo oči."

(P): "Ljudi ove zemlje su obespravljeni: čitavi narodi su potlačeni; sloboda savjesti i vjere njima su uskraćene."

(Z): "Mi smo poslani da pomognemo proganjanima, te da im rečemo kako je Božji čas došao".¹⁴ Takva orijentacija na geslo "stvarati mir" doista je poziv na metanoju, tj. na preusmjerenje od lijepih riječi, preko pravde i bratske ljubavi, na životnu praksu u duhu Kristova čovjekoljublja: "Što god ste učinili jednome od moje najmanje braće, meni ste to učinili" - upozorava nas ljude Isus Krist!

Nameće se pitanje: Kako je s položajem naše "najmanje braće", sada, 2000 godina nakon pojave kršćanstva.

Službeni podaci su zastrašujući: Još danas je 85 posto zemaljskih dobara u rukama samo 15 posto populacije svijeta.

¹² Isto.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto str. 243.

Većina od njih pripada - nominalno - kršćanskim crkvama. Ostalih 85 posto ljudi na zemlji raspolažu samo sa 15 posto zemaljskih dobara. Tako se događa da je većina čovječanstva - zbog nepravednog poretka, diktiranog ponajčešće, barem službeno, od pripadnika kršćanskih crkava - lišena onog što joj pripada. Upravo to je, još 1963. godine, potaknulo Heldera Camara, nadbiskupa Recifea, da nastupi protiv "plutokrata" i da brani nužnost društvene reforme. Vrlo loši životni uvjeti u Brazilu dali su mu povoda za to: Samo 32.000 plutokrata gospodari su polovice obradive zemlje, koju obrađuju 32.000.000 zemljoradnika, i to kao najamnici. Njihova godišnja zarada iznosi po glavi tek 100 dolara, a 70 posto njih ne znaju čitati ni pisati, 50 posto njihove novorođenčadi umire već u prvoj godini života.

Upravo mi, ljudi 20. stoljeća, na vrlo različan način trpimo od gladi i rata, bijede i patnje - prouzročenih neredom u suvremenom društvu! Nadalje, trpimo od zloće i brutalnosti, od životnih uvjeta koji su u velikom dijelu čovječanstva - nedostojnima da ih se naziva ljudskima; u tim uvjetima ljudi umiru od jada, gladi i katastrofalnog uništavanja njihova života i njihovih kulturoloških dobara. Na takvim i sličnim činjenicama temelji se suvremeno nastojanje Crkve oko metanoje, tj. nužnog preusmjeravanja od individualizma i gospodarenja na altruizam i služenje. Svrha liturgijskih tekstova o miru jest potaknuti ljude na to da malo "vječnog života" unesu i u zemaljski život. S katoličkog stajališta, Crkva "nije nekakav vjerski geto, nego je ona mnogostrana solidarnost".¹⁵

Za solidarnost, kao jedan od temeljnih uvjeta za mir, moli se za vrijeme mise ovako "Gospodine, samo jedan s drugim i jedan za drugog možemo ispuniti mnogostruke zadaće, koje si Ti postavio nama i svima ljudima... Daj nam da od dana do dana sve bolje spoznajemo da možemo sudjelovati u dobrobiti svijeta samo kad surađujemo sa svim ljudima koji teže za stvarnim napretkom čovječanstva. Amen!"¹⁶

Manfred Mezger postavlja danas nama kršćanima pitanje: Stoje li na putu Kristu i sami kršćani? Odgovara da "pravi neprijatelj Crkve nije ateizam, bezboštvo, nego je to njezina vlastita crkvena nevjera".¹⁷ Stoga molimo: "Gospodine, Ti nećeš da naša pleća klonu

¹⁵ Franz Franzen, *Motivmessen* 2, 1970., str. 19.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto, str. 42.

pod nepodnosivim teretom, nego da nas ona hrabro ponesu u radosnu službu gdje Tebe slijedimo. Mi Te molimo: Daj nam snage da se - upravo u Tvojim Crkvi - odupremo svim obvezama i zakonima, koji nisu rođeni iz Tvoga Duha; jer Crkva samo tada može zahtijevati da ona bude ta koja priprema put tvome kraljevstvu. Amen!"¹⁸

Svaka dobro shvaćena služba Božja promatra se kao stanovita služba mira i kao služba pomirenja. Stoga molimo ovako:

"Gospodine, Ti nisi svoju povezanost s nama predočio nikakvim kompliciranim i nevidljivim postupcima, nego si za nju jamčio priprostem čestitošću kruha, vina i tvoje ljubavi. Mi Te molimo: daj da nam te jednostavne stvari budu opomena da se samo s iskrenim srcem pojavljujemo u tvojoj službi. Amen!"¹⁹ U misnim tekstovima govori se o temama: "služenje miru", "odgovornost za čovječanstvo", o opraštanju, o "nemani rata", čak o unutarnjem stavu "ne ide bez humora", itd. U cilju praktičnog služenja miru, naše vjernike upozoravam na prijetnje miru i na uvjete mira riječima: "Gospodine, prošli ratovi donijeli su mnoge nesreće za čovječanstvo, ali su i razbudili osobito veliku želju za mirom. Daj da naučimo kako je mir nešto više nego sama oslobođenost od rata i nasilja, kao i nešto više od same ravnoteže sila i snage; daj da naučimo kako je mir, mnogo više od svega toga: uvjerenje i stav prema drugim ljudima i narodima, i da to mora započeti u našem vlastitom srcu. Amen!"²⁰

Za razvijanje osjećaja odgovornosti u cijelom čovječanstvu mi molimo ovako: "Gospodine! Više od polovice čovječanstva živi u bijedi i nevolji; to nije Tvoja volja ni Tvoja krivnja. Pokaži nam put za djelotvornu pomoć, i daj nam da upoznamo vlastitu bijedu, ako bismo ikada trebali prestati sa spremnošću da nabolje preokrenemo bijedu siromaha. Amen."²¹

Za odgoj sposobnosti opraštanja, koja je prijeko potrebna za stvaranje klime mira, molimo: "Gospodine, Tebe je Tvoj Sin nama objavio kao Boga milosrđa i ljubavi. Daj da mi nikada ne postanemo nemilosrdni, nikada sitničavi i uskogrudni, nikada zlopamtila i osvetoljubivci. Daj da možemo oprostiti i zaboraviti, te - po svojoj sposobnosti za pomirenje - služiti stvaranju mira na zemlji. Amen."²²

¹⁸ Isto, str. 43.

¹⁹ Isto, str. 47.

²⁰ Alfred Schilling, *Motivmessen* 1, 1970., Modell 38.

²¹ Isto, *Modell* 44.

²² Isto, *Modell* 48.

Za široku solidarnost i bratstvo među svim ljudima molimo ovako: "Gospodine, Ti nas nisi stvorio zato da se kao zatvorena društva začahurimo jedan od drugoga, nego da budemo sveopće bratstvo sa svim ljudima. Daj da uvijek jasnije shvaćamo kako se mi, upravo kao kršćani, ne smijemo zatvoriti ni u kakav geto vjere, te da smo - gledajući na Tebe kao uzor - dužni, riječima i djelom, odlučno na sebe preuzeti neodjeljivu odgovornost za ljude svih rasa i kontinenata. Amen."²³

Za stvaranje klime mira, važnu ulogu igra također "smisao za humor". Michael Pfliegler piše o tome oštroumno: "Nije li znakovito da onima koji nemaju smisla za humor najčešće manjka ljubavi? Jao dobrim mislima, jao istini, koju uzima u usta čovjek bez smisla za humor! Humor čini čovjeka spremnim za spoznavanje i samospoznaju. Samo - bezbrižno naprijed! Pomanjkanje smisla za humor jest stalno vrebajuća opasnost. Ako kršćanin želi djelovati u svijetu, on neće moći biti bez humora".

Dosljedno tome, mi molimo i ovako: "Gospodine, pomози poglavito nama kršćanima da shvatimo kako se ni u kojem slučaju međusobno ne isključuju ozbiljnost života i nasmiješeni humor, nego da se oni uzajamno uvjetuju i dopunjuju. Daj posebno dostojanstvenicima u Tvojoj Crkvi vedri smisao za humor, da oni - pred čistom ortodoksijom i moralnom strogošću - ne bi postali nehumani ljudi, koje ti nisi htio. Amen."²⁴

Nizozemski katekizam ispravno zapaža kako je čitava ljudska zajednica "stanovita struktura drugovanja, povjerenja i ljubavi". Izvjesno sveljudsko - jedan s drugim - trebalo bi predstavljati odgovor na pitanje o smislu i sreći. Takva solidarnost jest preduvjet i konačni cilj mira. Za povećanje solidarnosti mi molimo ovako: "Gospodine! Oblik zajednice koji danas stoji na prvome mjestu, jest solidarnost, u kojoj se ljudi, često radi jednakih i dobrih ciljeva, nalaze zajedno. Mi te molimo: Daj i nama snage i odlučnosti da otkrijemo nama odgovarajuću skupinu solidarnosti te da je najboljim snagama štitimo. Amen."²⁵

Ivan XXIII. piše u poslanici *Mir na zemlji* ovako: "To je zahtjev pravde, zdravog ljudskog razuma i čovječjeg dostojanstva, da prestane utrka u naoružanju, da se smanji istodobno i međusobno,

²³ Franz Franzen, *Motivmessen 2*, 1970., *Modell 1*.

²⁴ Isto, *Modell 36*.

²⁵ Isto, *Modell 44*.

ratno naoružavanje koje stoji na raspolaganju različitim zemljama; da se zabrani atomsko naoružavanje te da se konačno sve zemlje slože, istodobno, o potpunom razoružanju pod međusobnom i djelotvornom kontrolom.”²⁶

U nastojanju oko stvaranja proturatnog mentaliteta, mi molimo: “Gospodine, nitko od nas ne smije smatrati dovoljnim to da - u mirnoj sobici ili u službenom molitvenom prostoru crkve - samo moli za mir. Mnogo više radi se o tome da se iskoristi svaka prilika koja može utamaniti neman rata što uništava narode, te pripremiti teren za svjetski mir u stvaralačkoj suradnji. Za to molimo Tebe, po Tvom sinu Isusu Kristu, koji je rekao: Svatko koji se mača hvata, od mača će i poginuti”.²⁷ Htio bih još spomenuti tematske mise za mir kod kojih narod pjeva pučke pjesme povezane s idejom “stvaranja mira” u svemu svijetu. Jedna od takvih pjesama glasi:

“Ko udovi svi na tijelu -
jedan za drugog smo tu;
Bog nas poznaje ko braću,
Što se stalno pomažu.
Pokazat će bratska ljubav
Tko je Božji prijatelj:
Taj riječ svoju mora reći
Da u svijetu čuva mir.”

U svim navedenim tekstovima želi se pomoći stvaranju stanovite sveopće klime u svijetu, želi se dati poticaj za porast biblijskoga prijateljstva među ljudima, pa na taj način, izravno ili neizravno, biti od koristi za stvar mira u svijetu. U tim kontekstima je papa Pavao VI. s pravom rekao: “Pravda je novi naziv za mir.”

2. Uloga biblijskog međuljudskog prijateljstva i ekonomskog blagostanja u stvarnosti mira

Mnogi ljudi, danas, vide u ekonomskom blagostanju jedino vrijednu perspektivu mira. S katoličkoga je stajališta ekonomsko blagostanje doista vrlo važna perspektiva mira, ali - kako također slijedi iz navedenih tekstova - ekonomsko je blagostanje, samo po sebi, za stanje mira manjkavo i opasno; manjkavo, jer ekonomska

²⁶ Johanes XXIII., Enciklika *Pacem in Terris*, III. dio.

²⁷ Franz Franzen, *Motivmessen 2*, Modell 46.

sigurnost ne može smiriti primjerice sakrivene težnje i unutarnje nemire čovjeka, ona ne može iskorijeniti sve fizičke i psihičke nedostatke u čovjeku; opasno, jer ekonomsko blagostanje biva ostvarivano tehnikom o čijem se "demonizmu" (Karl Jaspers), međutim, već sada mora govoriti. Cjelokupno društvo biva stalno sve više slično ubilačkome stroju, s kojim nastupaju različiti moćnici poput Ljudevita XIV. S njegovim "Država – to sam ja!", nasuprot Majci Tereziji s njezinim načelom "Živjeti za one koji su bespomoćni". U takvoj situaciji, međutim, nije tehnika u svijetu radi čovjeka, nego obratno: uništava se dostojanstvo čovjeka radi tehnike. Pritom se radije primjenjuje "tehnički jača sila", moć, negoli humanistička snaga, tj. ona koja je u ime ljubavi spremna za žrtvu. André Malraux u djelu *La condition humaine* govori kako kršćanstvu nije potrebno suprotstavljati druge argumente, nego samo druge forme veličine, prožete blagošću, dobrotom srca i nadom. Malraux, međutim, pritom ne zapaža kako on s takvim idejama i sam ostaje na liniji autentičnog kršćanstva. Ne vrijedi li to i za Camusa, kad u djelu *Kuga* njegova savjesnog Tarroua muči osjećaj krivnje, jer nije siguran je li učinio dovoljno dobra kad je htio liječiti kugu zla. Radi se dakle o stanovitoj nadopuni ekonomskog blagostanja biblijskim čovjekoljubljem. Blagostanje bez ljubavi brzo postaje samoljubljem, koje je za stvar mira vrlo opasno. Ljubav bez ekonomske podloge ostaje nemoćna i nedjelotvorna. Kao nešto iluzorno, ona biva neprihvatljivom. Moraju se spojiti biblijsko čovjekoljublje i ekonomsko blagostanje. Baš za tim ciljem teže navedeni katolički tekstovi o miru. O čemu se konkretno radi? U Knjizi mudrosti i u čitavom Evanđelju naglašava se ideja: Gospodin je poučio svoj narod da "pravednik mora biti čovjekoljubiv". Što je čovjekoljublje pravednika u odnosu na pitanje mira? S. Kierkegaard je u svojoj knjizi *Uvježbavanje u kršćanstvu (Einübung ins Christentum)*, prije 150 godina zapisao: "Kršćanstvo je prestalo biti kršćanstvo, a da to ni samo nije pravo zapazilo; dosljedno tome, mora se pokušati kršćanstvo opet uvesti u kršćanstvo." To se vježbanje može događati danas, posebno u praktičnom izvršavanju Kristove riječi "Mir vama", i to u stvarima svakodnevnog života.

Nasljedovati Krista! U duhu te riječi ostaje društveni oblik kršćanskog vjerovanja. Tako je Franjo Asiški provodio život u siromaštvu, u vrijeme kad se u Sjevernoj Italiji rađalo barbarstvo. Wyclif i Hus u svoje su vrijeme širili socijalističke ideje u odnosu na raspodjelu vlasništva i gospodarenja. Tolstoj je nasljeđujući Krista, odbio vojnu službu, feudalno pravo na veliki posjed i zakletvu, te je tako prekinuo vezu sa svojom klasom. Svi slični pokušaji i oblici

biblijskoga čovjekoljublja odgovarali su posve određenim društvenim zahtjevima. Upravo to sugerira potrebu da se i u sadašnjosti postave različni modeli za kršćanski život.

Odlučujuće pitanje za nas jest ovo: koji oblik kršćanskog življenja ili kršćanskoga čovjekoljublja treba ostvariti u sadašnjem svijetu? Kako se živi kao kršćanin u društvu, u kojem se čovjeka uvježbava za sposobnost konkurencije, koja daje svaku pomoć sposobnima i ništa ne pruža neuspješnima? Mogu se postaviti mnoga pitanja, no važnije je ipak dati neki načelni odgovor.

Načelni odgovor trebali bismo tražiti u obuhvatnim natuknicama: "mirno i pomirljivo skupno djelovanje, nenasilno i djelotvorno mijenjanje svijeta u pravcu pravde i sveljudske ljubavi, savjesnog razmišljanja i ljubazne supatnje s drugima". Bespomoćnost koju osjeti kršćanin, biva znakom da nasljedovanje Krista danas zahtijeva stvaranje skupina gotovo na svakom mjestu u društvenim procesima. Pravi konkretni korak u nasljedovanju Krista danas jest da se za sebe osobno potraži stanovita skupina koja zrači mirom, te da se tako stvori ćelija koja žari mir.

Nasljedovanje Krista u naše vrijeme, nadalje, treba da bude trajno razmišljanje o stvarima mira u konkretnim situacijama, pomoću točnog opažanja svakodnevnog života. Razmišljanje koje traži mir, usklađeno mišljenje koje hoće mir i predomišljanje koje osigurava mir spadaju danas u nasljedovanje Krista.

Budući da nasljedovanje Krista također znači uzeti na sebe svoj križ, moramo se pitati: Na kakav se križ misli? Gdje on stoji? Kako on izgleda? Odmah bi se moglo odgovoriti: To je križ životne zbilje, križ onih koji trpe pokraj nas. U tom kontekstu trebalo bi mijenjanje zbiljnosti gledati kao treći uvjet današnjega nasljedovanja Krista. Dugo se u povijesti kršćanstva prakticiralo nasljedovanje Krista u ponašanju, u strpljivosti, u pobožnoj predanosti. Danas bi put Kristov koji donosi mir trebao ići u jednom drugom pravcu, i to na način da imamo više povjerenja u čovjekoljubive neiskusane mogućnosti negoli u prepričavane odnose, da se ne pokorimo diktaturi onih demona koji danas hodaju okolo kao postvoreno nasilje standarda, karijerizma, pretjeranog individualizma. Promjena svijeta u pravcu mira možda se sastoji u posvećenju kršćanskih skupina, preko čega se onda drugi ljudi na našem primjeru i s našom pomoći humaniziraju, pa onda i mi preko drugih i skupa s drugima bivamo bolji ljudi. Za nasljedovanje Krista koje pridonosi miru, nadalje, posebno je karakteristično međusobno suosjećanje u patnji. Tko se upusti na Kristov put koji vodi k miru,

mora računati s patnjom. Njege čekaju nedaće. Unatoč tome, ovdje nema govora ni o kakvoj bolesnoj psihičkoj sklonosti prema patnji.

Krist nije odobravao i tražio patnju. Krist je proglasio obavezu ljubavi, i to tako radikalne ljubavi, da se pogled na posljedice za vlastiti život više nije pojavljivao kao važan. U jednoj takvoj životnoj orijentaciji koja bi trebala donijeti mir, vlastiti život više nije privatno vlasništvo. Zbog toga Krist nikada nije preporučio izbjegavanje boli, čuvanje sebe od patnje. Nasljedovanje Krista u kojem se teži za mirom, danas bi moralo učiniti ljude pažljivijima, zamišljenijima, osjetljivijima i ranjivijima spram drugih ljudi koji pate. Antigona je pokopala državnog neprijatelja koji je bio njezin brat, i upozorila je Kreonta na to, da "pod zemljom" više nema nikakva smisla dijeljenje ljudi na neprijatelje i prijatelje. Kreont je zastupao službeno pravo i nasilnu vlast države. Antigona je bila osuđena na smrt, ali je navijestila novi poredak. U tom novom poretku nešto je takova gdje se na pravcu "prijatelj-neprijatelj" postavljaju glavne oznake za razlikovanje čovjeka od čovjeka, više nije etički ispravno. U smislu čovjekoljublja koje donosi mir pravednika u duhu Kristovu, danas bismo trebali biti svjesnima kako, pored glasa juridičko-tehničkoga uma, odnosno modernog Kreonta (koji ljude lako žrtvuje i time prouzrokuje ratove), više nema posve dosljedne Antigone, koja bi se uporno suprotstavljala Kreontu, ili - u odnosu na nas današnje kršćane - jedva da ima više posve dosljednog kršćanstva, koje bi uporno i djelotvorno proturječilo različnim oblicima individualne i društvene patnje, zla i nepravde. Htjeli bismo uživati radost uskrsnuća bez patnje Velikog petka. Međutim, Kristov put koji donosi mir bio je "per aspera ad astra" (=po trnju do zvijezda) ili : kroz patnju do uskrsnuća. Upravo to bi trebao biti naš put, ako mi o kršćanskom "čovjekoljublju pravednika" želimo danas reći nešto praktično korisno. Naši navedeni tekstovi o miru formulirani su u tom pravcu i nadahnuti biblijskim izričajem "šalom", koji u sebi nosi stanja "sreće, zdravlja, pravde, praktičnog djelovanja pojedinca i društva",²⁸ i to s obzirom na ljudski zemaljski kao i posmrtni život svakog čovjeka.

²⁸ *Vocabulaire de Théologie biblique*, 1969.